

Kohti kolmen toimijan yhteistyötä: informaatiolukutaidon opetuksen kehittyminen Suomen ammattikorkeakouluissa

Päivi Hollanti

Informaatiolukutaidon opetuksen nopeaan kehitykseen suomalaisissa ammattikorkeakouluissa ovat vaikuttaneet mm. lainsäädäntö, ammattikorkeakoulujen pedagogiikan kehitys sekä ammattikorkeakoulujen yhteiset kompetensimäärittelyt. Alussa kirjasto vastasi opetuksesta yksin, mutta jo 1990-luvun lopussa yhteistyö ammattiaineen opetuksen kanssa alkoi yleistyä. Viime vuosina yhteistyöhön on liittynyt myös kolmas taho: työelämä.

Ammattikorkeakoulut ja niiden kirjastot

Ammattikorkeakoulut aloittivat toimintansa 1990-luvun alussa. Tällä hetkellä Suomessa on yhteensä 28 ammattikorkeakoulua, joissa opiskelee n. 130.000 nuorta. Yliopistojen kandidaatintutkintoa vastaavien opintojen laajuus on 210 – 270 opintopistettä.

Ammattikorkeakouluissa on alusta asti uskottu siihen, että kirjaston on oltava siellä missä opetus tapahtuu. Niinpä tyypillinen amk-kirjasto toimii useilla paikkakunnilla ja pienissä toimipisteissä. Vuonna 2007 amk-kirjastoja löytyi yhteensä 80 paikkakunnalta ja 171 toimipisteestä. Tässä onkin yksi ammattikorkeakoulujen vahvuus: pienissä toimipisteissä kirjaston ja opetuksen yhteys on läheinen ja yhteistyöhön on helppo lähteä.

Hakutekninen osaaminen pääosassa

Ammattikorkeakoulujen alkuvaiheessa kirjastot vastasivat yksin tiedonhankinnan perusteiden opetuksesta. Opetus keskittyi lähinnä tiedonhaun perustekniikoihin sekä sähköisten tiedonlähteiden käytön opetukseen. FinELibin myötä

elektronisten aineistojen tarjonta moninkertaistui, joten suurin osa kirjaston opetusajasta käytettiin erilaisten tietokantojen esittelyyn sekä tiedonhaun tekniikkaan.

Merkittävää osaa amk-kirjastojen kehityksen alkutaipaleella näytteli Ammattikasvatushallinnon koulutuskeskus Tampereella. Liisa Niinikankaan järjestämät amk-kirjastolaisille suunnatut koulutukset tarjosivat meille tilaisuuden kokemusten vaihtoon ja verkostoitumiseen. Tampereen antia kirjaston antamalle opetukselle oli mm. Carol Collier Kuhlthaun tiedonhaun prosessimalli, joka yhdistää tunteet ja ajatukset tiedonhankinnan prosessiin. Malli tarjosi amk-kirjastolaisille mainion työkalun erityisesti opinnäytetevaiheen koulutuksiin.

Verkko-opetuksen yleistyminen

Verkko-opetus saapui ammattikorkeakouluihin 1990-luvun loppupuolella. Kirjastot olivat ensimmäisinä ottamaan sitä käyttöön, sillä verkko-opetuksen kuviteltiin mm. vähentävän opetuksen tarvittavia henkilöresursseja. Vuosituhannen alku oli varsinaista verkko-opetuksen kulta-aikaa: lähes jokainen amk-kirjasto tuotti omaa tie-

Päivi Hollanti

Tyypillinen amk-kirjasto toimii useassa pienessä toimipisteessä. Tämä esimerkki on Diakonia-ammattikorkeakoulusta Helsingin Alppikadulla

donhankinnan oppimateriaaliaan ja moni tarjosi opiskelijoilleen myös varsinaisia verkkokursseja. Sittemmin verkko-opetuksesta on amk-kirjastoissa pääsääntöisesti luovuttu mm. resurssivaatimusten ja integroidun opetuksen vuoksi.

Kirjastojen antama tiedonhankinnan opetus oli täysin erillään muusta opetuksesta, joten oppimistulokset olivat useimmiten huonoja. Korjausta tilanteeseen haettiin ongelmalähtöisestä oppimisesta, josta ensimmäisen mallin kirjastoille antoi Hämeen ammattikorkeakoulu. Osana opetusministeriön rahoittamaa Tila-verkkokirjastohanketta rakensi Kaisa Rissanen ensimmäisen ongelmalähtöisen, opiskelijan ammattialaan sidotun tiedonhankinnan verkkokurssin, jota hyödynnettiin ja josta otettiin myös mallia muissa amk-kirjastoissa.

Informaatiolukutaito vaatii yhteistyötä

Ongelmalähtöisen opetuksen tueksi kirjastot alkoivat enenevässä määrin etsiä yhteistyömahdollisuuksia ammattiaineen opettajien kanssa. Pitkään yhteistyö rajoittui lähinnä tiedonhakutehtävien suunnitteluun tai opiskelijoiden kirjallisiin tehtäviin liittyvän tiedonhankinnan opetukseen. Informaatiolukutaidon osaamistavoitteet edistivät opettajayhteistyön kehittymistä: ensimmäistä kertaa kirjastoilla oli käytössään työkalu, jolla he voivat perustella paitsi informaatiolukutaidon, myös opetustyhteistyön merkitystä.

Osaamistavoitteiden laajuuden vuoksi amk-kirjastot määrittivät yhteisen minimitason, johon kaikki pyrkivät. Tavoitteet julkaistiin 2007 nimellä IL-osaamistavoitteet ja ydinaines ammattikorkeakouluissa. Käyttöselvityksen perusteella kehitettävä ydinainesanalyysi on vielä tänä

vuonna saamassa jatkoa osaamisen mittaristona-
kin toimivista osaamistavoitteista.

Vahva kontekstisidonnaisuus

Samaan aikaan IL-ydinainesanalyysin kanssa valmistuivat myös amk-opiskelijoiden yleiset ja alakohtaiset kompetenssimäärittelyt. Vaikka kirjasto ei osallistunut määrittelytyöhön, on informaatiolukutaito selvästi läsnä mm. kehitystoiminta- ja kansainvälisyysosaamisessa. Kompetenssimäärittelyitä noudattavat juonneopetussuunnitelmat ovatkin edistäneet informaatiolukutaidon integroimista muuhun ammattiaineen opetukseen.

Informaatiolukutaidon sosioteknisen luonteen tunnistaminen vahvisti kirjastojen uskoa integroidun opetuksen merkitykseen: informaatiolukutaitoa ei voi opettaa erillään tietoympäristöistä ja niistä käytännön tehtävistä, joissa tietoa käytetään.

Osaamisvaatimusten kasvaessa myös kirjaston henkilökunta alkoi erikoistua eri opetusaloille. Kirjaston opetusta räätälöitiin ammattialan näkökulmasta, jolloin kirjastolta vaadittiin entistä parempaa ammattialojen tuntemusta. Yhteistyö ammattialojen opettajien kanssa sai uusia ulottuvuuksia: kun aiemmin opettajayhteistyö oli lähinnä sopimista kirjastovierailuista, nyt opettajat ja kirjasto alkoivat keskustella opetuksen tavoitteista ja tiedonhallinnan osaamistarpeista.

Amk-pedagogiikka tukee yhteistyötä

Ammattikorkeakoulujen pedagogisella kehityksellä on ollut selvä yhteys kirjaston ja opetuksen yhteistyön tiivistymiseen. Yleisesti käytössä olevat tutkiva oppiminen ja ongelmaperustainen oppiminen (PBL) tukevat molemmat erinomaisesti kirjaston ja opetuksen yhteistyötä. Yksi onnistunut esimerkki on nähtävissä Satakunnan ammattikorkeakoulussa (SAMK), jossa liiketalouden logistiikan koulutusohjelmassa informaatikko osallistuu täysvaltaisena opettajakollegana paitsi opintojakson sisältösuunnitteluun, myös opetuksen toteutukseen.

Päivi Hollanti

Rovaniemen ammattikorkeakoulussa on opetustilojen uusiokäytössä onnistuttu erinomaisesti

SAMKin Ammatillisen osaamisen perusteet -moduulissa opettajatiimiin kuuluvat informaatikon lisäksi tiimityön ja PBL:n asiantuntija, työelämän käytäntöjen ja työoikeuden lehtori, sekä viestinnän ja tietotekniikan lehtorit. Suunnitteluvaiheessa tiimi käy läpi oppisisällöt ja mahdolliset päällekkäisyydet sekä mahdollisuudet tarkastella asiiasältöjä eri näkökulmista. IL korostuu erityisesti PBL-työskentelytavan omaksumisessa sekä tiedon rakentumisessa ja jakamisessa opiskelijaryhmien tutoristunnoissa.

Erityisesti huomiota kiinnitetään opiskelijoiden löytämään tietoon ja lähteisiin sekä tiedon kriittiseen käyttöön ongelmien ratkaisuisissa. Kukin opiskelija esittää oman ratkaisunsa ensin kirjallisesti, jonka jälkeen tutorryhmä tekee ratkaisuisista synteesin. Tämä ongelman ratkaisu esitetään muille tutorryhmille yhteisessä istunnossa. Muut ryhmät voivat antaa kritiikkiä/ kehuja tai

Päivi Hollanti

Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjastossa on tilaa ja valoa

kyseenalaistaa ratkaisuja. Teeman opettajat, siis myös informaattikko opettajatiimin jäsenenä, antavat oman palautteensa asiasisällöstä, esityksestä sekä löydetyn tiedon käytöstä ja soveltamisesta.

Työelämä mukaan yhteistyöhön

Ammattikorkeakoululaki määrittelee ammattikorkeakoulun kolmeksi tehtäväksi koulutuksen, soveltavan tutkimus- ja kehitystyön sekä aluekehityksen. Parhaimmillaan nämä kolme tehtävää limittyvät toisiinsa saumattomasti, kuten Laurean kehittämässä Learning by developing -mallissa, jossa oppiminen on kytketty osaksi alueen työelämän kanssa tehtäviä kehityshankkeita. Kirjaston ja opettajan kumppaniksi tulee työelämän edustaja, jonka avulla oppiminen voidaan kytkeä todellisiin ongelmaratkaisuutilanteisiin. Samalla opiskelijoiden motivaatio oppimiseen paranee.

Tämä on mahdollistanut myös informaatiolukutaidon opetuksen siirtämisen autenttisiin op-

pimisympäristöihin, kuten tehtiin Järvenpäässä jossa informaattikko ohjasi opiskelijoiden tiedonhankintaa sairaalan tiloissa. Opiskelijoiden lisäksi paikalla oli sairaalohenkilökuntaa, ja oppimistilanne kehittyi hyödylliseksi dialogiksi opiskelijoiden, opettajan ja ammattialan asiantuntijoiden välillä. Lisäksi informaattikon oma ymmärrys työelämän todellisista tiedontarpeista syveni ja auttoi myöhemmin suuntaamaan tiedonhankinnan opetusta paremmin työelämän tarpeita vastaavaksi.

IL-opetuksen toteutus vaihtelee

Valitettavasti kaikissa ammattikorkeakouluissa ei IL-opetuksessa olla onnistuttu yhtä hyvin kuin edellä on kuvattu. Informaatiolukutaidon opetuksen toteutumisen aste vaihtelee suuresti eri ammattikorkeakouluissa ja jopa saman ammattikorkeakoulun eri koulutusohjelmissa.

Ratkaisevaa opetusyhteistyön onnistumiselle

ovat mm. johdon tuki sekä ammattialan kirjasto- suosiva kulttuuri. Edellytykset IL:n integroidulle opetukselle ovat olemassa, mutta kirjastolta vaaditaan peräänantamattomuutta taisteluksaan informaatiolukutaidon opetuksen puolesta. Vain ammattiaineen opetuksen ja kirjaston yhteistyöllä voimme varmistaa sen, että valmistuvalla opiskelijalla on riittävä osaaminen työelämää varten.

Hyödyntämällä ammattikorkeakoulujen työelämäkontakteja voimme paitsi kehittää IL-opetusta vastaamaan paremmin todellisia tarpeita, myös lisätä opiskelijoiden oppimismotivaatiota ja syventää heidän ymmärrystään tiedonhankintaan ja -hallintaan liittyvistä muuttujista.

Lähteet

Ammattikorkeakoulujen osallistuminen eurooppalaiseen korkeakoulutusalueeseen. Helsinki: Arene, 2007. Saatavissa: www.ncp.fi/ects

Ammattikorkeakoululaki 351/2003

Hakala, Hellevi & Puttonen, Kaisa. Korvantaustoja kuuntottaa: tiedonhankinta työelämässä. Osaaja.net 4/2008.

IL-ECTS-työryhmä. IL:n osaamisalueet ja ydinaines ammattikorkeakouluissa. Espoo: Amkit-konsortio, 29.5.2007. Saatavissa: www.amkit.fi

Kallioinen, Outi (toim.) Oppiminen Learning by Developing –toimintamallissa. Vantaa: Laurea, 2008. (Laurea Publications A 61)

Karjalainen, Riitta-Liisa & Salomäki, Irene (toim.) Informaatiolukutaito osana oppimisprosessia. Kajaani: Kajaanin amk, 2008. (Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 10)

Kiiski, Anna-Kaisa (toim.) Virtuaalioppiminen: koosteen lääninhallituksissa vuosina 2000-2002 rakennerahasto-ohjelmien kautta rahoitetuista virtuaalioppimiseen liittyvistä hankkeista.

Länsisuomen lääninhallitus, Sivistysosasto, 2004.

Kotila, Hannu (toim.). Ammattikorkeakoulupedagogiikka. Helsinki: Edita, 2003.

Kotila, Hannu & Mutanen, Arto. Tutkiva ja kehittävä ammattikorkeakoulu. Helsinki: Edita, 2004.

Spets, Anne. Hanketyöpaja opettajakoulutuksen, ammattikorkeakoulun ja työelämän yhteistyön rakentajana. Helsinki: Haaga-Helia, 2007. (Tutkimuksia 3/2007)

Tuominen, Kimmo & Savolainen, Reijo & Talja, Sanna. Information literacy as a sociotechnical practice. Library Quarterly 75 (2005):3, pp.329-345.

Varo-Honkanen, Leena. Informaatiolukutaidon opetus Mikkelin ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalalla. Mikkelin amk, 2008. (Mikkelin ammattikorkeakoulu. B 143)

Tietoa kirjoittajasta:

*Paivi Hollanti, projektipäällikkö
Suomen Virtuaaliammattikorkeakoulu
email. paivi.hollanti@amk.fi*